

O buddhistické meditaci

Dr. Leopold Procházka

dukkha anatta aničča dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča

Budha a jeho učení 1926; Buddhismus světovým názorem, morálkou a náboženstvím 1928; O buddhistické meditaci 1930; Buddha a Kristus 1933; Besedování s Bohem 1934; Kniha o skutečnosti podle Buddha probuzeneckého učení 1939; Síla a působení Buddha učení na lidské tvory duševně spřízněné 1934 a přednášky 1928, 1929

O buddhistické meditaci

Dr. Leopold Procházka

Nakladatelství Antonín Šlechta, Úpice květen 2015

Typografie Antonín Šlechta

Obálka Antonín Šlechta

ISBN 978-80-88083-06-1 (epub)

ISBN 978-80-88083-07-8 (mobi)

ISBN 978-80-88083-08-5 (pdf)

Budha a jeho učení 1926

Buddhismus světovým názorem, morálkou a náboženstvím 1928

O buddhistické meditaci 1930

Buddha a Kristus 1933

Besedování s Bohem 1934

Kniha o skutečnosti podle Buddhova probuzeneckého učení 1934

Síla a působení Buddhova učení na lidské tvory duševně spřízněné
1934

Přednáška O vědomém jevu osobnostním 1928

Přednáška nábožensko-buddhistická v Plni a Brně 1929

PŘEDMLUVA

ZEMĚ.

Přes jistou mez zde nelze stoupat tvor,
kde svět je průchod, pouhý přechod spíš,
kam klesá tvor se světlych božských dvorů,
kam stoupá jiný z temných mraků výš, -
jak určil čin

a světa koloběh.

Zří mudrc v zemi stíny pekel pouze,
ač nelze peklem zcela zemi být
ni hovět lidské nebes chtivé touze;
jest střední cestou karmy, jeho skryt, -
a plna strasti,
bídy, smrti spěch.

Bloud strastí k chťiči více spoután bude,
moudrému přísným strast je vůdcem zas,
mu k světům čistým píseň pravdy hude,
by nebyl vydán žalům na pospas, -
jak dosud bylo,
nutný žití běh.

Co snílci chtějí ve svém sladkém snění:
bratrství a pak všeobecný smír,
to v této zemi nikdy možno není,
v ní povždy bude bouřit sporů vír, -
jak jinak nelze
v lidských osudech.

Když jednou zlí snad lidé převládali,
zas jindy platí dobří lidé snad,
je změna země základ, vlnou v dále,
a omezený vývoj z jejích vlnad, -
v němž pouze bloud zří
světa vyšší dech.

Bratrství, mír a celku zušlechtění
jsou teprv možny v jasných světech jen,

v něž vede ono vážné lidské chtění,
což karmy zákon káže, žádný sen, -
jak tvrdí bloudí
v hmoty okovech.
Zde stavů takých splnit nelze touhy,
kde žezlo třímá chtíč a zášti zvou,
kde pánem všeho blud a klam je pouhý
a marně pravdu moudrý hlásá svou, -
v říš dutou,
střední, průchod tvorů všech.

Svoji předmluvu musím započítí prohlášením, že pojednávati pojmově o předmětu této knihy jest s buddhistického stanoviska počínáním nesprávným a odporuje výslovnému poukazu a tendenci Buddha, podle kterých odmítá Buddha jakoukoliv spekulativní činnost a pouhý logickomyšlenkový rozklad a žádá nabytí praktické zkušenosti a bezprostředního prožití.

Následující příklad sloužič porozumění, co předešlou větou jest míněno: Jistý člověk rád by poznal město od jeho rodiště značně vzdálené. I dotázal by se zkušeného cestovatele a dostal tuto odpověď: „Vylíčím ti cestu k městu tomu vedoucí a i místo samo pokud slova stačí a smysl jejich pochopíš, takže vyhověno bude tvému přání.“ - A však kdyby cestovatel dokonale cestu onu líčil a město popisoval živými barvami, přece zůstane dojem kusým, pouhou představou, bez života, bez jasu a pravého poznání. - Takovému jednání podobá se sepsání této knihy. Onen zkušený cestovatel bude jednati teprve správně, až doloží: „Přes to vše nabydeš o městě tom a cestě k němu vedoucí, místo skoro bezcenného pojmu teprve pak názorné zkušenosti, až vstaneš, dáš se naznačenou cestou, překonáš její překážky a shlédneš město vlastními zraky!“ - A poukaz ten nabyde teprve skutečné ceny, když člověk se tázající skutečně uposlechne. Tak jednal Buddha, když k podobným otázkám odpovídal: „Zde zvou prázdné cely, tam volné stromy, jděte, mniši a soustředte mysl svou k pohroužení, abyste nepropadli nedbalosti a později nelitovali! To mějte za svou povinnost!“ -

Jiné přirovnání: Napiše-li lékař nemocnému recept, třeba v lékárně na jeho podkladu vyhotoviti předepsaný lék a léku toho požití, aby žádaný výsledek se dostavil. Recept nemá sám o sobě ceny a je pouhou poukázkou na léčivý prostředek. Představme si však člověka, který by po obdržení receptu pouze jím se zabýval, jej pročítal, studoval, překládal jeho latinské výrazy, zkoumal písmo, mudroval o jednotlivých součást-

kách předpisu, zda jsou živočišného nebo rostlinného původu, jak se vyrábí, kolik stojí, jakou mají barvu, chuť atd., aniž by lék dal vyhotoviti. Nebylo by počínání jeho bláhovým? Receptu tomu podobá se učení Buddhovo, které nemá o sobě ceny a hodnoty, nýbrž pouze jako návod k praktickému použití a provádění. Pouhé psaní nebo čtení buddhistických knih bez praktického použití buddhistických zásad jest podobně nedostatečným počínáním, jako pouhé zabývání se receptem, neboť ani od jednoho, ani druhého nelze očekávati žádaného ozdravení. Požij léku, živ buď podle slova Buddhova a dostaví se očekávaný výsledek! Nikoliv: zde jsou knihy, studujte v nich! nýbrž: zde jsou osamělá místa, snažte se o meditativní pohroužení a v něm o intuitivní seznání pravdy!

Píší-li tudíž rozvláčně a pojmově o předmětu této knihy, nečiním tak jako buddhista, což by bylo jaksi vědomou nesprávností, nýbrž jako světský člověk, osvětlující, vysvětlující, popisující jistý předmět světským lidem, chtivým zatím pojmové jeho znalosti, přičemž. ovšem sleduji cíl ukázati správnou cestu a na základě pojmové znalosti povzbuditi k přechodu k praktickému upotřebení.

Mimo základní závadu pojmovostí musí tato kniha míti i závadu věcnou. Jelikož se zde jedná o prožitky, které slovy nelze dobře sdělit, nýbrž pouze přibližně naznačiti, musí místa líčení, která obsahují jádro věci, jevití jisté rozpaky, tápání po výrazech, ba i dohady, což vše nemůže zanechat v čtenáři přesného dojmu. Má se tomu jako s člověkem, který by si přál znáti chuť ananasu; popis mu chuť pouze naznačí, nedá však nikdy správného dojmu a zkušenosti, které se mohou dostaviti jedině vlastním ochutnáním; slov mu netřeba, nýbrž jídla. Rozpaky jeví se již různým překladem příslušných technických výrazů různými badateli, podle toho, jak svým myšlením na předmět nahlíželi a jak hleděli látku pojmově ovládnouti. Na příklad: dojmy a úvahy prvního vnoru (savitakkam, savičaram) jsou překládány: Burnouf: accompagnée de raisonnement et de jugement. Podobně překládá Foucaux, Barthélemy St. Hilaire, Koepfen. R. Spence Hardy: reasoning and investigation, podobně T. W. Rhys Davids. C. Rhys Davids: wherein conception works and thought discursive. Warren: exercising reasoning, exercising reflexion. Radžendralal Mitra: argumentative, deliberative. Kern: verbunden mit Zweifel und Bedenken (nesprávně). Dr. Neumann: sinnend gedenkend. Dr. Seidensticker: mit Denken und Sinnen verbunden. Dr. Winternitz: mit Erwägung und Ueberlegung versehen. Dutoit: mit Nachdenken und Selbstprüfung verbunden. Dr. Franke: mit energischem Denken und Erwägen verbunden. Dr. Beckh: vysvětluje ve smyslu Yogasutra Patandžali: savitakka, wo noch eine Vorstellung sinnlicher Objekte vorhanden ist, savičara, bezieht sich

auf die Vorstellung übersinnlich-ätherischer Objekte.

Pozdější buddhistická psychologie pokoušela se oba tyto pojmy otře od sebe odlišiti a ohraničiti: „vitakka“ jest aktem napjetí pozornosti, připoutáním se k určitému předmětu, úmyslné uchopení jisté představy; „vičara“ jest pokračující činností meditační, bližším zaměřením se s jistým předmětem, fantastickým prohloubením a logickým sledováním jisté představy. Za příklad uváděno přirovnání: Někdo zamětnán jest čištěním rezavého kotle. Jednou rukou jej uchopí a druhou otírá a oškrabuje nahoru a dolů, napravo a nalevo. Podobně vitakka uchopí objekt meditace; vičara dává duchu přes předmět ten. sem tam přecházeti, až jest patřen ve všech svých částech.

Totéž platí o pojmech: „vivekadžam“ (v odloučení zrozené) a „piti-sukham“ (plné radosti, nadšení a blaha, štěstí). Childers překládá: caused by seclusion or detachment. Rhys Davids: borne of solitude. Warren: produced by isolation. Dutoit: durch Abschliessung verursacht. Dr. Neumann: rubebegoren. Dr. Winternitz: aus der Lossagung geboren. Dr. Seidensticker: aus der Abgeschiedenheit geboren. Burnouf: né de la distinction. Koepfen: die aus der richtigen Unterscheidung entsteht. Kern: welche her vorgehen aus richtigem Urteil. Foucaux: née du discernement. Piti-sukham překládá Burnouf: qui est le plaisir et la satisfaction. Foucaux: douée de joie et de bien-etre. C. Rhys-davids: full of joy and ease. „Piti“ značí radostný, nadšený vnitřní vzruch, který má současně silnou somatickou ozvěnu. „Sukha“ značí více tělesný pocit blaha, štěstí, vnější uspokojení. Buddhaghosa má přirovnání: Cestující na obtížném putování pouští, soužen žářem a žízni, blíží se potůku nebo lesu; a tu naplněn jest vnitřní radostí, nadšením, „piti“, a když se čerstvým douškem napojil, chladnou lázní občerstvil a odpočinkem ve stínu lesa posilnil, pociťuje příjemné tělesné blaho, štěstí, „sukha“.

„Džhána“, pohroužení, jsou podobně různě překládány: Burnouf rozhodl se pro slovo „kontemplace“, podobně Foucaux a Senart. Rhys Davids překládá „rapture“, uchvácení, nadšení. Paní C. Rhys Davids používá slov: „rapt meditation, rapt contemplation, rapt musing, rapt, absorbed, concentrated musing“. Hardy používá: Verzückung. Oltramare: un phénomène complexe d'exaltation psychique, de trance. Barthélemy Saint Hilaire, De la Vallée Pousin, Oldenberg, Dutoit: Ekstase. Warren: trance, self-hypnotism. Koepen: Beschauung. Dr. Neuman: Schauung. Dr. Beckh: Beschauung, Sinnen. Dr. Seidenstücker: Vertiefung. Nyana-tiloka : Selbstvertiefung. Dr. Franke: Versenkung. - Každý překlad však jest nepřesný, ba mnohdy přímo chybný co do psychologického charakteru džhána. Slovo pochází od „dhya“, přemýšletí, přemítání a značí pů-

vodně náboženské rozjímání, zbožnost. Rozjímání o atman a brahman ve vedantské mystice, o strasti a její příčině v buddhismu. Značí nejen akt úsilovného meditování, zření, patření, uvažování, nýbrž i výsledek, stavy hlubokého pohroužení, v něž meditace přechází.

„Upekkha-sati-parisuddhim“ překládáno jest také učenci různě. Bur-nouf: la perfection de la mémoire et de l'indifférence. Foucaux: l'épu-rement complet de l'indifférence et de la mémoire. Rhys Davids: a sta-te of pure self-possession and equanimity. Dr. Franke: geläutert durch Gleichmut und ernste Sammlung. Warren: contemplation as refined by indifference. Spence Hardy: freedom from attachment to sensous ob-jects, purity and enlightment of mind. Dr. Neumann : die gleichmütig einsichtige vollkommene Reine vierter Schauung. Dr. Winternitz: durch die Gleichgültigkeit, Bedachtsamkeit und Reinheit gekennzeichnet. Dr. Seidenstücker: aus Gleichmut, Gedenken und Reinheit bestehend. Nyanatiloka : in Gleichmut geboren, geistesgeklärt.

A takových příkladů mohla by býti uvedena celá řada; zde uvedené však stačí, aby bylo patrné, že všechny tyto učené pokusy jsou tápáním, houštinou, neplodnou spekulací a marným snažením, jak jinak býti ne-může. Nelze hladového nasytiti vyprávěním o hostině, nýbrž podáním chleba a soli.

Vydání knihy použil jsem k uveřejnění několika Buddhových řečí, pokud se k předmětu knihy vztahují. Učinil jsem tak nejen abych správně projednávaný předmět osvětlil, ale i abych čtenáře upozornil na ne-smírnou hloubku těch řečí a na poklady myšlení, které v sobě chovají. Ovšem mohl jsem vybrati pouze několik řečí pro nedostatek místa. Kdo bude tak šťasten, že pocítí potřebu seznámiti se se všemi řečmi Budd-hovými, musí ovšem sáhnouti k příslušným svazkům. A kdo pocítiv po-třebu tu, pročtení a prožití řečí těch se také podrobí, bude nesmírně odměněn a v nevyličitelném nadšení se vždy a znovu vraceti k nim zpět, aby v mnohokráte pročtené již řeči vždy nové poklady objevil, nového osvětlení získal a každou jinou literaturu světskou, i tu nejvyš stojící, navždy odložil. Odloží konečně i všechny buddhistické knihy, více méně filosofii a spekulací prosycené, aby zůstal u původního slova Buddhova a zpracoval ho v sobě nikoliv na základě filosofických pojednání, nýbrž ve vlastním prožití, aniž by však konečně ani na něm ulpíval.

Kdo chce, povznesen nad pouhý umělecký požitek, vnitřně zúčast-

niti se hlubokého obsahu Buddhova slova, musí řady myšlenek uložit ve své nejvnitřnější paměti. Slovo porozumělé musí být pěstováno, cvičeno, vychováno, prozkoumáno, použito. Myšlenky textů jsou teprve pak pochopeny, když v okamžiku prožití nevolány vcházejí do vědomí, v okamžiku dění ukazují svoji působivost. Cesta k tomu jest setrvání při slově mistrově, až proniklo a stalo se vlastností. Kdo se domnívá, že dojde k porozumění pomocí komentářů, starých nebo nových, nedocílí výsledku. Neboť myšlenky mimořádných duchů nesnesou filtraci obyčejnou hlavou. Zrozeny za širokým, vysokým, krásně klenutým čelem, pod nímž vážně hledí zářící oči, ztrácejí svoji sílu a svůj život, jsou-li přeneseny do úzkého prostoru a nízkého přístřešku zmačknutých tlustostěnných lebek, z nichž k osobním účelům obrácené zraky vyzvídají, a které působí jako křivé zrcadlo, v němž vše jest znetvořeno, stlačeno a stává se pošklebkem.

Buddha ve svých řečích působí nesmírným dojmem. Slabého vzchopí, roztržitého soustředí, těkavého uklidňuje. Buddha chce jimi docílit více, než pouhé intelektuální přivtělení svých ideí, chce působiti na tvořivé síly v podvědomí, t. j. vykonávati bezprostřední vliv na lidskou mysl a povahu, neboť co by bylo plátno člověku, že Buddhovy myšlenky pochopil a jejich správnost uznal, když by jimi svoje nitro nenapojil a svůj život, jednání, mluvení, myšlení a cítění podle toho nezařídil? Lidé jsou obvykle přesvědčeni o pravdě a velikosti náboženských a filosofických ideí. Proč však podle toho nejednají? Mnozí ze slabosti charakteru, většina však, zvláště v Evropě, jelikož jejich poznání není vnitřní, ale pouhé intelektuální uznání; přesvědčení nevniklo hluhoko.

Buddha chce tudíž své posluchače přiměti k spoluprožití, k vlastnímu prožití velkých životních pravd. Věta o strasti mohla by se někomu zdáti ve své samozřejmosti přímo triviální, kdyby se neposuzovala se stanoviska prožití. Vždy a vždy znovu předvádí Buddha před oči v nejrůznějších formách prazjev životní, až pochopíme, že tento prazjev nejen existuje, nýbrž v nás nepřetržitě přítomen působí. Pouze ten člověk překonal smrt, který ji spoluzahrnul do života tak, že si je jejího působení stále vědom. Setrává-li Buddha tak vytrvale při pozorování smrti, nemíní tím hlásati triviální pravdu: člověk jest smrtelný, to ví každý, ale chce vyvolati v člověku bezprostřední prožití smrti. A pak skutečnost strasti a nutnost vykoupení není pouze jako pojem chápána, nýbrž vycitována jako prožitek.

Klid a radostivost jsou základními elementy Buddhovy řeči, které dávají všemu, co praví, vlastní a nový, nepřeložitelný význam. Čistě obsahově-myšlenkové opětvování některého jeho slova není schopno zjeviti

jeho nejhlubší smysl, neřku-li jej vyčerpali. Zcela specifická nálada textů vyvolá vnitřní spoj čtoucího nebo poslouchajícího, takže se okamžitě cítí býti oproštěn od všední myšlenkové oblasti a pozvednut do náboženské soustředivé sféry. Buddhovým úmyslem bylo, ukázati člověku cestu k sobě samému, do vlastního nitra. To patrně z postavení, které meditace v jeho učení zaujímá.

Buddhova řeč zrozena jest z meditace, v sobě podstatu meditace zrcadlí, a proto rozumějícího člověka opět k meditaci uvádí.

Vím, že většina lidí uslyševších o buddhismu, řeknou: Ah! takových věcí tady již bylo! - a oddůvodněnou nedůvěrou naplnění odvrátí se, aniž by okusili. Nelze se tomu diviti, nedůvěra jejich jest v jisté míře oprávněna, neboť v tomto ohledu byli lidé příliš často zklamáni. Vzpomínám si na svá mladá léta a povídku, kterou matka moje vyprávěla, aby mne jako dítě od lhaní odvrátila: „Byl jednou jeden pasák ovcí, který každého rána do blízkého lesa ovce k pastvě vyháněl. Jednoho dne v poledne si usmyslil, že vesničany postraší, běžel co nohy stačily do vsi, hlasitě volaje: Vlk je tady! Vlk je tady! - Vesničané zanechali práce a vyzbrojivše se srpy a kosami, rýči a motykami, horem pádem spěchali do lesa. Rozhněvaní na pasáka vraceli se zpět poznavše, že byli oklamáni. Pasáček provedl žert ten ještě dvakrát s úspěchem, po čtvrté však přišel vlk skutečně, a na zoufalé volání pasákovo nikdo ve vsi se nehnul, neboť nikdo v pravdu volání nevěřil. A tak se stalo, že vlk pasáka pozřel a roztrhal mnoho jemu svěřených ovcí.“ - Tato povídka může býti poučením i v jiném směru než zamýšleno. I když již častokrát myslitelé prahnoucí po pravdě byli zklamáni hlásáním: Zde jest pravda! Zde jest pravda!, přece necht' neodradí se provždy a vůči všemu, necht' nelekejí se vždy znovu podrobiti se námaze, která jest spojena se zkoumáním, zkoušením a studováním nově se výskytnuvších myšlenek, názorů a učení; *audiat et altera pars!* necht' platí i na tomto poli. Viz mravenec, který vleče poměrně těžké břímě přes překážku: jednou, dvakrát, pětkrát, desetkrát, třicetkrát, padesátkrát, stokrát, ba vícekrát spadne břímě dolů, ale mravenec přece vždy znovu se vrátí, znovu- se pokouší, znovu se namáhá, napíná sílu, energii, pílí, snahu, vůli, až se dílo podaří.

Na všeobecné „obrácení“ světa v smyslu buddhistickém ovšem buddhista nepomýšlí, ví že jest nedosažitelné. I Buddha mluvil k jednotlivcům, nikdy neobracel se k davu nebo k národu. A jelikož živé slovo jeho po více jak dvacet století umlklo, jelikož po krátkém nádherném poledni následovala brzy bledá dlouhá noc zapomnění, nemůže strnulé slovo, i když počne zníti znovu, vzbuditi onu zmizelou kulturu s jejími

vyššími duchovními poznáními k všeobecnému životu, jak blouznílkové se domnívají. Současníci motorových vozidel a letadel nenaleznou snadno zájem ani čas, ani vůli, aby se obrátili od svých strojů k Buddhově učení. Najdou se pouze jednotlivci, snažící se pochopiti onoho nesmírného ducha v jeho klasických zůstatcích.

Napsal-li jsem tuto knihu, přes její vědomě pojmovou formu a obsah a tudíž praktickou bezvýznamnost, mimo poučení z ní tryskající, nehledě ovšem k Buddhovým řečem v ní obsaženým, stalo se tak z úvahy: lepší něco nežli nic, ale upozorňuji již předem čtenáře na tu okolnost s buddhistickou poctivostí. Vedla mne také k tomu snaha, abych ukázal, co v pravdě buddhistická meditace jest a odstranil nesprávná mínění o „čarodějné, tajuplné, nad smyslné“ její podstatě, což mnohdy nejlepší myslitele od věci odpuzovalo, aniž měli možnosti přesvědčiti se o nesprávnosti zakořeněného náhledu a špatné pověsti v tom ohledu.

Knihla tato doplňuje, případně opravuje příslušné statě v knize „Buddha a jeho učení“, kterou jsem před léty vydal a v níž bych při dnešním stavu svých buddhistických vědomostí leccos změnil, vynechal a doplnil. Jinak nelze: jako všechno poznání, jest i buddhistické vědění věcí vzrůstu a vývoje, nelze ho rázem dobýti, nýbrž třeba se ho pozvolna dopracovati. A okamžitému vědění a poznání odpovídají i jeho plody, v knihu zhuštěné myšlení.

Pravil-li jsem v knize: Buddhismus světovým názorem, morálkou a náboženstvím, že jsem se omezil při jejím sestavení na úlohu zedníka; který jiným vyrobený kámen podle cizího plánu na sebe klade, zaujímám v této knize úlohu zedníka, který jiným vyrobený kámen podle vlastní potřeby a vkusu přisekává, uhlazuje, brousí a tváří a pak podle vlastního plánu v budovu dohromady pojí. To týká se ovšem pouze použití pomocné literatury, slovo Buddhovo zůstává mi svatým a nedotknutelným.

Konečně budtež zde uvedeny prameny, z kterých jsem při sestavení knihy čerpal a to jednak přímým překladem, jednak volným zpracováním a upravením jednotlivých myšlenek, popudů a úvah podle svého nazírání a přesvědčení. Použity byly články různých buddhistických časopisů a publikací těchto autorů: Dr. Dahlke-ho, Dr. Crímm-a, Dr. Heiler-a, Nvanatiloky, Dr. Seidenstückera. Mimo to použita díla: Dr. Dahlke: Buddhismus, Aufsätze zum Verständnis des Buddhismus, Buddhismus als Weltanschauung, Buddhismus als Religion und Moral, Dr. Grimm:

Wissenschaft des Buddhismus, Dr. Heiler: Die buddhistische Versenkung, Bern. Jasing: Die Mystik des Buddhismus, Johnston: Die Erinnerung an frühere Erdenleben, Dr. Neumann: Die Reden Gotamo Buddhos, Nyanatiloka: Anguttaranikaya, Visudhi-magga, Dr. Seidenstücker: Pali-Buddhismus, Dr. Schrader: Wille und Liebe in der Lehre Buddhas.

Mimo to uvádím výslovně, že ostatní věci v knize obsažené, pokud přímo ode mne pocházejí, jsou sraženinou a myšlenkovým kondensátem poznatků myslitelů, jejichž řada sahá až k Buddhovi zpět. Ponechávám čtenáři posouzení, zda filtrace myšlenek těch mojí hlavou věci neuškodila a ji nezkreslila, neboť dobrá vůle, kterou jsem měl při napsání knihy, sama o sobě ovšem nestačí.

Knihy má jediný účel a cíl zcela nesvětý: býti jen věrnou resonancí skutečnosti Buddhova učení a dáti zájemci možnost studia .

V LEDOVÉ OBLASTI BUDDHOVA UČENÍ.

Byla to hromádka malomocných, zbídačelých, ubohých, nešťastných lidí, kteří zapuzeni svými bližními živořili ve zvláštních chýších daleko za vsí. Nikdo se celkem o ně nestaral. A lidé tito, s tělem pokrytým mokvajícími vředy, s údy zachvácenými hnilobou, rozžírání?mi červy a rozdrásanými nehty, hledali úlevu svých bolestí tím, že otevřené rány vysušeli nad jamkou naplněnou žhavým uhlím. Ač čím více své otevřené rány rozdírali a tělo jimi pokryté nad žhavým uhlím vysušovali, tím více naplňovaly se ony rány špínou, hnilobným zápachem a hnisem, přece počítávali při svém počínání jistý požitek, úlevu a uspokojení.

Jeden z těchto nešťastníků nebyl zcela opuštěn. Jednoho dne vzpomněli si naň jeho přátelé a příbuzní, odvedli ho z kruhu spolutrpitele a zjednali odborného lékaře. A když lékař dal mu lék, byl po čase své hrozné nemoci zbaven, uzdravil se, takže mohl se odebrati kam se mu líbilo. A tu navštívil své bývalé soudruhy v bídě a zastihl je, jak právě opět svá těla nad dolíkem žhavým uhlím naplněným vysušovali. A lidé ti ho zvali a takto k němu volali: Pojd', soudruhu, posad' se k nám ku žhavému uhlí, je to příjemné! - Uzdravený člověk ten však zděšen prchl, aby se nikdy více nevrátil k místu trýzně.

A pak zřel jiné lidi, jak žili v majetku a požitku pěti druhů smyslového prožívání, předmětů okem do vědomí vstupujících, zvuků uchem do vědomí vstupujících, pachů nosem do vědomí vstupujících, štav jazykem do vědomí vstupujících, hmatových objektů tělem do vědomí vstupujících, toužených, milovaných, příjemných, smyslovým žádostivostem odpovídajících, vyhovujících, vlnadných. A tu probudil se v něm chtíč po smyslových požitcích, a probuzený chtíč ten stal se brzy šlehajícím plamenem, který ho hrozil ztrávit. Aby chtíč ukojil, žádostivostí puzen, drážděn, překonán, právě z trýznivého chtíče, vrhl se také do víru smyslových požitků, pásl se na příjemných postavách, požíval milých zvuků, těšil se z příjemných pachů, pochutnával si na vybraných jídlech a opíjel se rozkoší polechtávajících doteků, a myslil při tom: Jak příjemné! Jak rozkošné! Tento žár horoucího života, jaké štěstí!

A stalo se, že muž ten procházel se jednou u Alavi v lese. Zde shlédl pojednou Buddhu, sedícího na hromadě listí, ponořeného v rozjímání. Přikročil k němu, uctivě pozdravil a stranou se usadil. A sedě stranou, takto k Buddhovi pravil: „Zdaž žije Buddha šťasten?“ - „Tak jest tomu, otče rodiny, žiji šťasten a jsem jedním z těch, kteří ve světě šťastni živi jsou. - Studenou jest zimní noc, pane, přichází doba jinovatky, drsnou jest půda rozšlapaná kopyty dobytka, tenké listové lůžko, spoře listí na stromech, lehké žluté roucho mnišské, ostře věje řezavý zimní vítr. - Tak jest tomu, otče rodiny, a přes to žiji šťasten a jsem jedním z těch, kteří ve světě šťastni živi jsou!“ -

A Buddha pokračoval: „V majetku máš, otče rodiny, domek ozdobený a malovaný, chráněný a opatřený pevnými dveřmi, okny na závoru. Jsou v něm pohovky pokryté vlněnými; měkkými a zdobenými látkami, s polštáři a pokrývkami z jemných koží, lampa svítí v místnosti; čtyři paní vlnadné a milování hodné, stojí k službám. Jsi zde šťasten?“ -

„Jsem zde šťasten, pane, a jedním z těch, kteří ve světě šťastni živi jsou.“ -

„Jak jest tomu však, otče rodiny, jest snad možno, že tvé bohatství bude ti odebráno králem, nebo vyloupeno lupiči, nebo ztráveno ohněm, neb odplaveno vodou, nebo oderváno hrabivými příbuznými, takže po té strast a těžkomyslnost na tebe dolehnou a nařikaje, budeš bédovati: Majetku svého nemám více!“

„To jest ovšem možno, pane!“

„A dále, otče rodiny, pohleď na své ženy v rozkvětu jejich mladých jar, ani příliš velkých, ani příliš malých, ani příliš plných, ani příliš útlých, ani příliš temných, ani příliš světlých, nezdají se býti v tento čas nádher-

nými?“

„Zajisté, pane!“

„Jest však možno, otče rodiny, že tyto sestry se jednou roznemohou, onemocní, a budou zde ležeti pomazány lejnem a močí, jinými drženy, jinými ošetřovány?“

To jest ovšem možno, pane!

Nebo jest možno, otče rodiny, že tyto sestry dosáhnou vysokého věku osmdesáti, devadesáti, nebo sta roků, že pak budou zlomeny, shrbeny, ztráveny, o berle opřeny, a plížiti se klopýtajíce, zvadly, bezzuby, s naběhlými žilami, s holou třesoucí se hlavou, plny vrásek a skvrn pleti?

I to jest možno, pane!

A dále, otče rodiny, zdaž nepřijde den, kdy těla těchto sester budou ležeti na pohřebišti, nadmuta, modročerna, přešlá v hnilobu, a nebude pak, co zářivou krásou bylo, zaniklé, a bída jejich zjevna?

Ovšem že, pane, přijde den, kdy zjevnou stane se bída, chovající v sobě zářivou krásu! A dále otče rodiny, zdaž tvůj čas se nenaplní, takže pak sám na sobě seznáš: Nevlastním jest svět, vše opouštěje třeba jíti! Neboť na zesnulém nelpí majetek, aniž žena nebo dítě, aniž peníz, statek nebo země; příliš krátký je život náš, praví myslitelé, nestálý, nejistý, bez trvání. Pak člověk klíčí znovu ve věčném kolotání, klíčí v novém klínu podle svých skutků, snad jako zvíře, snad třeba ještě hůře?

I já tak na sobě seznám, pane!

Tudíž, otče rodiny, podobně v duchu důkladně uvažuje, zdaž pravdou, co jsi řekl: Šťasten jsem, pane, a z těch, kdož šťastni v světě žijí, jsem jedním z nich?

Jak by pravdou mohlo býti, pane, při takové vyhlídce, při hrozící té budoucnosti? Ty však, pane, proč nazýváš se šťastným, proč stavíš se k těm, kteří šťastni žijí v světě?

Onen chtíč po smyslových požitcích, otče rodiny, který nad jejich pomíjejícností rodí strast a žal již za života a zděšenou úzkost v smrti, jest mnou zrušen, vykořeněn, zcela zničen, takže nemůže více klíčiti a rozvíjet se. A protože všechna žádostivost ve mně vyhasla, nelpím již na ničem; jelikož na ničem již nelpím, proto ničeho se neobávám; jelikož ničeho se již nechávám; ani v životě ani v smrti, proto panuje ve mne mír, Velký Mír. Proto, otče rodiny, žiji šťasten, a jsem jedním z těch, kteří v světě šťastni žijí jsou!

Avšak tento mír bez radosti, pane, musí býti velmi žalným mírem, tento život bez tepla musí se podobati šířému, sněhovému, bílému poli, život studený a mrazivý jako ledovec?

Tak nesmíš na věc nazírat, otče rodiny! Jak mně bylo řečeno, byl jsi

dříve churav, trpící, těžce nemocný, údy tvého těla byly pokryty vředy, uhnívající a červy rozežrány, neboť trpěl jsi zlou nemocí, malomocenstvím. A abys zmírnil trýznivé svědění svých otevřených ran, rozdíral jsi je a nechal tělo své vysoušeti nad dolíkem plným žhavého uhlí. Kdyby ti byl někdo tehdy ono žhavé uhlí odebral, zdaž nebyl bys propukl proto v nářek a žalování?

Ovšem, pane, byl bych propukl proto v nářek a žalování. Neboť žhavé uhlí to bylo mírnícím prostředkem, aby nesnesitelné svědění bylo zapuzeno.

Nyní však, otče rodiny, kdy jsi malomocenství zbaven, uzdraven, zdaž bys, jiného malomocného spatře, který cáry trhá se svého červy rozežraného těla, tělo nad dolíkem plným rozžhaveného uhlí vysušuje, jemu záviděl, a žhoucí uhelný dolík a podobný mírnící prostředek postrádal?

Nikoliv, pane. Je-li kdo nemocen, potřebuje léčivý prostředek, není-li však nemocen, nemá ho zapotřebí.

A jest mír, otče rodiny, který ti dalo oproštění se od malomocenství, mírem žalným, a podobá se tvůj nynější život bez žáru uhelného dolíku širému, bílému, sněhovému poli, jest studený, mrazivý jako ledovec?

Nikoliv, pane. Zanechání žhavého dolíku bylo důsledkem mého uzdravení, a na místo žáru žhoucího uhlí nenastoupil chlad, nýbrž blahozdraví. Vpravdě, pane, jest onen žár příliš bolestivý, nesnesitelně a hrozně žhoucí a ztravující.

Co myslíš, otče rodiny: jest snad teprve nyní onen žár příliš bolestivý, nesnesitelně a hrozně žhoucí a ztravující, nebo byl takový již tehdy, kdys ještě trpěl malomocenstvím? Nyní právě, pane, jest žár onen příliš bolestivý, nesnesitelně a hrozně žhoucí a ztravující, a i tehdy v čas mé nemoci byl žár ten příliš bolestivý, nesnesitelně a hrozně žhoucí a ztravující. Jako malomocný ovšem, pane, jehož údy pokryty byly vředy, zahnívající a červy rozhlodány, nehty rozškrábány, když cáry z nich jsem trhal, byl jsem pomatené mysli, a když jsem žár bolestně snášel, v bludu: jak příjemno!

A právě tak, otče rodiny, jako byly smyslové požitky minulosti bolestně snesitelné, strašně žhoucí a ztravující, budou také smyslové požitky budoucnosti bolestně snesitelné, strašně žhoucí, ztravující, a jsou také smyslové požitky přítomnosti bolestně snesitelné, strašně žhoucí a ztravující. Avšak tvorové, otče rodiny, oddaní smyslovým požitkům, žízní po smyslových požitcích ztravování, smyslovou horečkou zažehnutí, jsou pomateného ducha a když smyslové požitky bolestně snášejí, v bludu: jak příjemno! Jako člověk malomocný, který čím více nad já-

mou plnou žhavého uhlí své tělo vysušuje, tím více a více se otevřené rány jeho špínou, zápachem a hnisem plní, on však při tom přece jistou příjemnost, určitý požitek pociťuje, právě tak, otče rodiny, hoví tvorové smyslovým požitkům, aby ukojili žízeň po smyslových požitcích, aby nasýtíli smyslovou horečku, která jimi lomcuje. Avšak čím více a více hoví a otročí smyslovým požitkům, tím více a více roste v nich smyslová vášeň, tím mocněji a mocněji hárá smyslová horečka, ale oni přece pociťují jistou příjemnost, určitý požitek, sledujíce paterý druh smyslových požitků. Jest to příjemnost, jest to požitek, jaký připravuje malomocnému žhoucí uhlí. Když však člověk potlačí žízeň po smyslových požitcích a zažehná tak horečku smyslových vášní, pak nepotřebuje již zmírňujícího prostředku smyslových požitků, jest uzdraven, setrvává ve stavu zdraví, cítí se blažen. A opravdové blaho to není ani teplem, ani chladem, ani žárem, ani ledem, jest to prostě blaho toho, kdo jest uzdraven, kdo jest zdrav.

I já, otče rodiny, žil jsem dříve v domově, v majetku a užívání patera druhů smyslových požitků. Měl jsem tři paláce, jeden pro podzim, druhý pro zimu, třetí pro léto. I ztrávil jsem čtyři podzimní měsíce v podzimním paláci, kde dívky hrály a zpívaly. Později pochopil jsem podle skutečnosti vznik a zánik smyslového požitku, slast jím přinášenou a strast mu následující, jakož i jak požitek ten překonati, načež zavrhl jsem smyslovou vášeň, překonal smyslovou horečku, potlačil žízeň dosáhl mír svého ducha. A viděl jsem, jak jiní tvorové, smyslovému požitku oddáni, žízní po smyslovém požitku zžíráni, smyslovou horečkou rozpálení, otročí smyslovým požitkům, nemohl jsem však jim záviděti a žádnou radost v tom spatřovati. A proč? Jelikož, otče rodiny, moje radost vzdálena smyslových požitků, dosahovala až k nebeskému blahu. Takové radosti požívaje mohl jsem obyčejného blaha postrádati a žádné radosti na něm nenalézati. Jako kdyby otec rodiny, neb syn otce rodiny, bohat, zlatem a majetkem nadmíru vybavený, v majetku a užívání patera smyslových požitků, ubíral se správnou cestou v konání, mluvení a myšlení, a při rozpadu těla, po smrti dospěl na dobrou stopu, v nebeský svět, kdež živ by byl v majetku a užívání nebeských smyslových požitků, a odsud pozoroval otce rodiny, nebo syna otce rodiny v majetku a užívání lidských smyslových požitků; co myslíš: zdaž by záviděl tento syn božský onomu otci rodiny, nebo synu otce rodiny, zdaž by postrádal lidských smyslových požitků, zdaž by se přiklonil k lidským požitkům?

Zajisté nikoliv, pane! Před lidskými smyslovými požitky třeba nebeským smyslovým požitkům dáti přednost!

Ještě více, otče rodiny: před nebeskými smyslovými požitky třeba

dáti přednost zanechání všech smyslových požitků, před tělesnými světy světům bez forem, před světy bez forem nibhaně. Zdraví jest největším pokladem, nibbana nejvyšší slastí. Jde-li mnich, prostý chtíče po smyslových požitcích v prázdnou celu, pocituje nadlidské blaho. Takový, otče rodiny, jest stav na výšinách mého učení. Ovšem třeba to zkusiti, třeba to prožiti. Kdybys prožil, věděl bys, co zdraví jest, co nibbanam. A jak bys počal prohlédati, přešla by tě chuť a radost ze smyslových požitků a uvažoval bys: Po dlouhý vpravdě čas jsem duchem svým byl klamán, mýlen, že nedal mi poznati pravého stavu věcí. -

Tolik důvěřuji Buddhovi a myslím, že může sdělit mi svoje učení, abych slepoty zbaven mohl se svého místa vstáti! -

Budiž, otče rodiny, přidruž se k dobrému člověku, a budeš-li mu přidružen, uslyšíš dobré učení, a uslyšíš-li dobré učení, budeš podle něho žíti, a budeš-li podle něho žíti, dospěješ vbrzku tam, kde není žáru ani mrazu. -

Výborně, pane, výborně! Jak když se překocené znovu postaví, nebo zahalené odkryje, neb zbloudilému cesta ukáže, nebo v temno světlo vnese, kdo oči má, věci ony uvidí: právě tak mi ukázáno bylo učení. A tak béru útočiště u Buddha, v jeho učení a jeho mnišské obci. Za svého přívržence nechť mne Buddha považuje ode dneška pro celý život.“ -

BUDDHA

Článek tento jest malým náčrtekem o Buddhovi s hlediska předmětu projednávaného v této knize. Článek ten jest kusý, jak jinak ani býti nemůže; slovy nelze vyjádřiti nesmírnost jeho osobnosti, moudrosti a dobroty. Také toho není zapotřebí; podobný byzantinismus jest přirozeně buddhismu naprosto vzdálen. Buddha byl učitelem, a cenu má jeho učení, nikoliv Buddha sám. Když starý král Pasenadi z Kosalo vyhledav Buddha, k jeho nohám padá, je objímá a polibky pokrývá, praví k němu Buddha: „Jaký důvod máš, velký králi, že pouhému tělu prokazuješ vysokou poctu, podobnou lásku?“

Aby bylo porozuměno, jak Buddha dospěl k svému vědění, třeba se pokusiti o dosažení porozumění jeho vývojového pochodu a činnosti. „Buddho“ značí tolik jako „probuzený, osvícený“ a není jménem, nýbrž pojmem, který však nechová v sobě jedinečnosti, jako ku př., pojem Boha ztělesněného v člověku v osobě Ježíše Krista. Pochod probuzení odehrál se již na bezpočetném množství Buddhů historickému Buddhovi předcházejících, a odehraje se na bezpočetném množství Buddhů jemu následujících.

Čistě pojmově vzato, možno Buddhovo vědění jako vše jiné vykládati ve smyslu víry i vždy. V prvém případě bylo by vědění to jakýmsi božským osvícením, což ovšem zde, kde nejedná se o víru ve věčnou bytost, nýbrž o pochopení bezbytnosti každé, tudíž i božské existence, by mělo zcela protismyslný charakter. V případě druhém bylo by vědění ono zkušeností sdělovanou jedním Buddhou druhému. Řada Buddhů byla by řadou Světloňošů, v níž jeden Buddha ve vznešeném, světové převraty, kappa, přesahujícím rozhovoru by předával učení Buddhovi druhému. Řada Buddhů byla by pouhým zvláštním případem nekonečné řady vždy a bylo by možno ji také podle vzoru vždy projednávat, t. j. zůstatí exaktním a ji právě jako nekonečnou řadu ponechatí v její nerozhodnosti, aneb jí učiniti násilný konec.

Buddha praví o sobě: „Nemám učitele, sám jsem poznal. Koho měl jsem voliti svým učitelem?“ - Nazývá se učitelem; kdyby byl převzal svoje učení od jiného Buddha, byl by poučeným učitelem, jako jeho dokonalosti dosáhnuvší žáci. Buddha i jeho učenníci činí však přísný rozdíl mezi Buddhou a arahatem: Buddha jest nepovstálé cesty stvořitelem, nezrobené cesty zhotovitelem, nehlásané cesty hlasatelem, znatelem cesty, videem cesty, vůdcem cesty; sledovatelé cesty jsou nyní tito mniši, te-

prve později dosáhnou vědění. - Jak Buddha tak jeho arahatové jsou osvobozeni, vybojovali svoje vykoupění „sami za sebe“, avšak Buddha sám si cestu utvořil, kdežto všichni arahatové cestu hotovou od něho převzali. Stalo-li se tak, jest zde ovšem prožití proti prožití, osvobození proti osvobození; ve vyhasnutí není rozdílu, neboť povstal-li oheň původně třením, aneb na jiném ohni byl zažehnut, nečiní při zhasnutí rozdílu. Každý Buddha podobá se ohni, který nebyl zažehnut ohněm jiným, nýbrž povstal původně třením.

Stavu Buddhy předchází stav bodhisatta, t. j. tvora, který dospěl vývojové výše, po níž následovati musí přirozeně probuzení. V řečích nacházíme často větu: „Před mým plným probuzením, jako nezcela probuzený, jako bodhisatta ... „ - Stav bodhisatta jest cestou, již Buddhové přicházejí k svému vědění a stávají se pány „problému o sobě“. Pojmově nelze se státi pánem věčně tvořivého uchopování, neboť chtěti se státi jeho pánem pojmově, značí pouze podrážditi jeho tvořivou sílu. Jest však cesta k jeho ovládnutí: zanechání samo. Stav bodhisatta jest ve své výsosti nad všechnu možnost líčení sahající řetěz zdokonalování v mravnosti a vědění, v odříkání, sebeobětování a dobročinnosti; ze vždy opěťovaných, lidské měřítko přestupujících a světová období ozařujících aktů zanechání vzrůstá jedinečný plod: vědění o možnosti zanechání. V nidana-samyutta 65. nalézá se sutta, kde Buddha podává zprávu, jak jako bodhisatta došel vzhledu do odvisle-současného vznikání až k tomu bodu, kde vědomí a duchovní tvar osobnostní ve vzájemné odvislosti se v sebe uzavírají v prstenec pro myšlení neotevřitelný. A pokračuje: „Jako kdyby člověk při putování lesní krajinou shlédl bývalou cestu, dřívější stopu, bývalými lidmi sledovanou, a jí se ubíral, načež by staré město spatřil, staré královské sídlo se všemi skvosty, a o něm králi svému zprávu podal, který na to dal by město ono zříditi, takže by po nedlouhé době v bývalé nádheře rozkvetlo, právě tak, mniši, spatřil jsem bývalou cestu, dřívější stopu, dřívějšími Buddhy procházenou. A která jest bývalá cesta ta, dřívější stopa, dřívějšími Buddhy procházená? Právě tato ušlechtilá osmidílná stezka, totiž: správný názor, správné rozhodování, správná mluva, správné konání, správná životospráva, správná snaha, správné zvnitřnění, správné ponoření. Stezku tu jsem sledoval, a poznal zrození, dění, uchopování, žízeň, pociťování, dotek, šestismyslovost, duchovní tvar a vědomí. I ty sledoval jsem dále a seznal tvořivá hnutí, jejich vznik, zánik a cestu k zániku vedoucí.“

A dále: „Nibbana, nibbana se praví. Co jest však nibbana? Co zde jest zanecháním žádostivosti, zanecháním nenávisti, zanecháním blu-

du, to jest nibbana. A která jest cesta, jaká jest stezka k uskutečnění nibbana? Právě tato ušlechtilá osmičlenná stezka jest cestou k uskutečnění nibbana.“ - Osmičlenná stezka jest tudíž cestou k nibbana, cestou k vědění, jejím správným sledováním stal se Gotamo-bodhisatta a každý bodhisatta před ním Buddhou.

Osmičlenná stezka jest cestou odříkání, nikoliv odříkání obecně, nýbrž odříkání, které jest vedeno správným názorem. Kázeň živená meditací, jednání vedené věděním jsou podmínkami, které umožňují dosažení vzhledu do světového dění. Nikoliv tudíž pouhé odříkání, které je symptomem a může sloužiti neplodné askesi. Nikoliv pouhé vědění, které může býti neplodným věděním; mohu zcela přesně věděti, jak daleko jest k určitému cíli a jak cesta probíhá, avšak vědění to jest nedostatečné a marné, jestliže se cestou tou neubírám. Teprve když vědění a jednání, kázeň a soustředění vzájemně se podporují, doplňují a posilují, když osmičlenná stezka jest nastoupena, blíží se cíl. –

„Takovou jest kázeň (silam), takovým jest soustředění (samadhi), takovou jest moudrost (pañña). Kázní vyzbrojené soustředění nese velký plod, přináší velkou odměnu; soustředěním vyzbrojená moudrost nese velký plod, přináší velkou odměnu; moudrostí vyzbrojený duch oprostí se zcela a úplně od pudů.“ - V souhře vědění a ukázněného života není však jedno předchozím a druhé následujícím, nýbrž obě složky jsou jednotným vzrůstem. Jako ruka ruku, noha nohu myje, tak posiluje vědění ukázněnost života a ukázněným životem sílí vědění, a jako jedna ruka zde není před rukou druhou a podobně jedna noha před nohou druhou, tak není vědění před ukázněností života a ukázněnost života před věděním, nýbrž oba jsou jednotným pochodem vzrůstu.

Že i bodhi, vědění Buddha, jest také jen pochodem vzrůstu, prohlašuje každý Buddha tím, že sám se nazývá „probuzeným“. Jako při probuzení nelze říci: nejprve jest vědění o probuzení a pak vůle k probuzení, aneb nejdříve jest vůle a pak vědění, ale probuzení jest jednotným pochodem vzrůstu nad věděním a vůlí, právě tak jest bodhi pochodem vzrůstu nad věděním a chtěním. Bodhi jest pochodem vzrůstu jako všechny jiné skutečnosti, a od nich odlišné pouze nesmírnou řídkostí pochodu toho, která však neleží v pochodu samém, nýbrž v jeho předpokládkách: jasné nepředpojatosti, neotřesitelné trpělivosti, bezohledné obětavosti a neobyčejné vnímavosti pro skutečnost. Buddha jest nejskvělejší, avšak také neobyčejně zřídka se vyskytující květinou, která může vzrůst z bahna samsaro ; teprve po nesmírně dlouhé časové prostoře se stá-

vá, že naplní se jeho čas. Buddhové jsou mírou, podle níž mohou býti měřena světová“ období-kappa; v nich vrhá bezpočátečné samsaro své nejdelší vlny. Buddha jest prototyp skutečnosti, v němž vše prožito: přechod od bezpočátečné nevědomosti k vědění, od bezpočátečné strasti k vykoupení.

Žádný okamžik světového dění není předem určen, aniž jest určován, nýbrž určuje se sám ze svých vnitřních předchozích podmínek a vnějších okolností, z karmických a nekarmických momentů, z nichž poslední uváděny jsou roční doba, podnebí, okolí a podobně. I zdravé zrno vytrženo jest ze svého vývoje, je-li rozšlápnuto na cestě, nebo zaschne-li za nepříznivé vypráhlosti země. Zde jest světové dění proti jednotlivému osudu! Vše jest hltáním, hladovým uchopováním, výživou, ale jedno působení proti druhému, jedno pohlcování proti druhému, jako v jednotném moři oddělené proudy se tvoří. A tak jest kamma, individuální působení, osud jednotlivce, ve stálém boji proti světovému dění, a vždy vynořuje se temná otázka po oné poslední hloubce, v níž světové dění a osud jednotlivce, kosmos a osobnost, v jedno spadnou a toužený soulad mezi osudem a světem se dostaví. A Buddha byl onen dokonalejší člověk, který přijal boj mezi kamma a samsaro, mezi osudem jednotlivým a světovým děním a vítězně jej obstál. Jest neomezeným vítězem, jelikož neomezenou činnost plamenných smyslů zastavil a tím se stal pánem světa, nikoliv v obecném smyslu, nýbrž v skutečnosti odříkání, které vše chápe v zanechání všeho uchopování. V boji se světem zůstal zde konečně člověk vítězem, bezpočátečný osud došel definitivně klidu.

Buddha pravil: „Jsou asketi a brahmani, mniši, kteří mne obviňují nesprávným, nicotným, falešným a neskutečným způsobem: Nihilistou jest asket Gotamo! Jsoucího tvora zničení, zrušení, přestání učí! - Co nejsem, čemu neučím, z toho obviňují mne oni asketi a brahmané nesprávným, nicotným, falešným, neskutečným způsobem: nihilistou jest asket Gotamo! Jsoucího tvora zničení, zrušení, přestání, učí! - Od počátku, mniši, právě tak jako dnes, učím strasti a strasti zanechání.“ -

Pochod odpoutání od světa, od všech uchopovacích možností, zřejmých a skrytých, duchovních i tělesných, počíná zachováváním pěti „sila“: člověk zdržuje se braní života, braní nedarovaných věcí, necudnosti, nesprávné mluvy a používání omamných prostředků, zvláště alkoholu. To jest prvním, hrubým krokem. Dále bdí vědomě nad branami smyslů a nedopustí uchycení se žádnému dojmu chtěče. Formy líbivé a milé nesmí zlákatí oka, zvuky ucha, pachy nosu, chutě jazyku, doteky hmatového těla a pojmy sebe vznešenější nesmí zlákatí myšlení, To vše jest oblastí smrti, pastvištěm smrti, neboť z toho všeho nová zrození

povstávají, jimž pak nové smrti následují. Člověk takový jest umírněný v jídle, nepřijímá potravu pro požitek, pro blahobytný pocit, nýbrž pouze aby tělo udržel pro vedení spásného života. Jako ránu olejem opatříme, aby se hojila, jako kolo vozu namažeme, aby se otáčelo, podobně pouze přivádí člověk ten tělu potřebnou potravu. Další krok spočívá v oddání se bdělé pozornosti, v omezení spánku na potřebnou míru, aby zdraví těla nebylo porušeno. A jako ruku ruku myje, tak očisťuje se správné vědění správnou životosprávou a tato správným věděním. čím čistší vedení života, čím oproštěnější od strusek a nečistot obyčejného života, tím propustnějším a schopnějším stává se organismus ku přijetí správného vědění, a čím vyšší stupeň vědění toho, tím povolnějším člověk, k vedení správného života; co zpočátku zdálo se býti odporným, a čemu člověk se podroboval za vzdechů a slz, bude pak konati lehce a radostivě, stoupaje od stupně k stupni až k dosažení cíle, nibbana.

Nibanna značí: vyhasnutí, nic více. Kdyby se někdo ptal, čím jest člověk odškodněn za takovou neslýchanou oběť, nenaučil se dosud buddhisticky myslet. Člověk takový vězí dosud v okovech svého Já, a pokud jest jimi poután, jest mu život v té či oné formě zajištěn a nibbana vzdálena. Neboť o jakou oběť se vlastně jedná? Za to, že bezpočátečný stav strasti přestane, není odškodnění, a dosažení toho nepotřebuje také odškodnění. Život jest uchopováním, duchovně-tělesným uchopováním beze zbytku. Uchopování jest nedostatkem, hladem, nevyrovnaností, strastí, a může přestat. Že jsou současně spoluobětovány ony bezpočetné, zdánlivě vznešené a užitečné plody duchovního života lidského, není jinak možno. Kdo odřízne peň stromu, odřízne i plody jeho. Co může skutečnost za to, že jest takovou, jakou jest?

Dokud člověk nenabyl jasná o podstatě života, jest tvrzení proti tvrzení, optimismus proti pessimismu, Nietzsche proti Schopenhauerovi. Jednomu jest věčnost nejvyšším blahem, druhému nejhlubší strastí a oba marnotratně rozhazují své důvody a oba mohou dokázati správnost svého stanoviska se stejnou důrazností.

A co jest vlastně život podle názoru Buddhy? Jest uchopováním tělesným i duchovním v přísně skutečném smyslu slova toho. Buddhismus učí, že nynější život jest nyní a v každém dalším okamžiku konečným článkem bezpočátečné řady životů, že odpovídá působení života předešlého a okamžiků předešlých, a současně určuje svým nynějším působením druh a úpravu okamžiků budoucích a života budoucího. Není zde tudíž ani bezpočátečného předurčení, praedestinance, nevysvětlitelného rozhodnutí božského, ani čistě fyzikálního pochodu, pouhého spádu jako u padajícího kamene nebo tekoucí vody, nýbrž jest zde pochod ur-

čující vždy znovu sám sebe ze svých podmínek, pochod vzrůstu. Žádný kismet vševědoucího boha, nebo slepé přírody, nýbrž kamma, individuální působení v myšlenkách, slovech a činech, krátce individuální charakter procesu. Jako jest život, jakožto bezbytný uchopovací pochod, čistou nutností vznikání, tak jest i možností zaniknutí, zrušitelnosti, a konečným cílem opravdového myslitele jest uskutečnění této zrušitelnosti. To však není žádným účelným aktem vůle, jak jest ku př. u náboženství víry, které účel, užitek v sobě chová, nýbrž jest uskutečňujícím se myšlenkovým souzvukem se skutečností. Člověk cíle dosáhnuvší ukončuje poslední svou existencí bezpočátečnou řadu svých znovuzrození navždy; nekyne mu nebe, nehrozí mu peklo, není pro něho ani tento svět, ani t. zv. onen svět, ani čehosi mezi tím. Jako vyhaslá hvězda může zářiti v dálavách Vesmíru lidskému oku ještě jistou dobu, podobně dožívá takový člověk ještě poslední chvíle, až staré kamma, výsledek dřívějšího působení, myšlení, které toto tělo ještě pohromadě drží, jest spotřebováno. Takový člověk „odložil své poslední tělo“, jelikož není více uchopovacího chtíče, který by si nové tělo zhotovil; a jeho zhasnutí jest poctivé, skutečné, bez jakýchkoliv zbytků.

Lidský svět, manussa-loka, jest určitou zvrstvenou vrstvou působení, z které tvorové přecházejí podle svého konání do vrstev spodních a svrchních, vlastně správně řečeno méně hodnotných a hodnotnějších. Určité konání může vyvrátit k znovuzrození v oblasti zvířat, jiné v oblasti božské. Oblast božská neznačí však zjemnělý pokračující pochod, který by končil v rozprchnutí se beze zbytku a učinil nibbanam podle theosofického způsobu výsledkem automaticky pokračujícího spádu, nýbrž jedná se zde o svéhlavý pochod vzrůstu, který logicko-racionálně ve svém dalším vývoji jest nevypočitatelný. Čistě schematicky vrství se nad oblastí lidskou ovšem různé božské světy, avšak nikterak jako vyšší stav o sobě, kterému musí nejbližší vyšší následovati, nýbrž konání, kamma, kammický vzrůst, může z těchto oblastí způsobiti opětný pád dolů do nejspodnějších vrstev zvířecího světa a hlouběji. Možno ovšem schematicky-popisně zříditi žebřík od nejspodnějšího pekla až do nejvyššího nebe Brahmy právě tak, jako možno zříditi čistě schematicky-popisně stupnici od nejnižšího živočicha až k člověku, ale chtěl-li by někdo v této stupnici spatřovati biologickou vývojovou linii, přišel by do téhož rozporu se skutečností, do něhož darwinismus upadl, jestliže ze své stupnice pouze ten důsledek odvozuje, že člověk pochází z opice. Člověk nepochází z opice, nýbrž ze svého konání, a tu se ovšem může tu a tam státi, že v určitém případě z opice pochází, nikoliv však jako logické pravidlo a přírodní zákonitost, nýbrž jako zvláštní případ působení, kamma. –

Avšak i nejvyšší oblast Brahmy jest podle buddhistického poznání stejným pochodem v samsaro, není nebem o sobě, žádným „oním světem“, ničím věčným na oné straně vezdejší pomíjejícínosti, nýbrž taktéž pouhým stupněm životním, nerozdílným od ostatních stupňů jakostně, kvalitně, nýbrž pouze početně, kvantitativně, neslýchaně dlouhou dobou svého rozkvětu.

Mnozí se budou tázati, kde jest v tomto tvrzení obsah skutečnosti a je-li zde vůbec. Z vlastního prožití nevíme o tom pranic. Víme pouze, že všechno dění v samozákonnosti sebe samo sbaluje, vrství; jako voda v pádu se vždy v kapku kulatí, tak musí se různé oblasti samy ze sebe vrstvit. Bylo by jistě svémocnou a omezenou představou, že naším světem, který zkušenostně známe, všechny možnosti jsou vyčerpány. Jako zvuková stupnice jde nahoru i dolů přes lidské sluchové vnímání, podobně i možnosti životní ve Vesmíru, které se utvářejí podle vnitřních předpokladů a vnějších okolností.

Některé z předeslaných statí zvou k meditaci, a budou pouze soustředěným přemítáním v tichu pochopeny. Jsou zde také proto uvedeny, aby čtenář při pokuse přesvědčil se o těkavosti svého myšlení a nesnadnosti koncentrace duchovní, a přiveden byl k cviku v soustředění ducha a k přesvědčení, jakou sílu a možnost duch soustředěný v sobě chová.

Za doby Buddhovy mělo brahmanství zajisté velikou moc a značný vliv, a zřízení jeho kněžské kasty nebylo snad nikde spojeno s takovou uzavřeností, jako v staré Indii. Hermeticky bylo nebe uzavřeno celému národu včetně krále, a od toho nebe měl pouze brahman klíč. Předlouhá doba podobné náboženské vlády a její znovuoživení ke konci prvního tisíciletí našeho letopočtu, když před tím brahmanismus byl buddhismem vytlačen, dá se vysvětliti mezi jiným i ctnostmi, které byly opravdu vlastní tehdejší kněžské kastě. Brahmané vyznačovali se věděním a láskou k ctnosti, a věřili sami tomu, co národu hlásali. Podrobovali se týmž, ba tvrdším zákonům jako národ. Byli jako oni velcí vojevůdci, kteří v době nouze berou na sebe strádání jako jejich prostý vojín.

Nad celou Indií ležela tehdejší atmosféra chmurné religiosity. Brahmané, v uvědomění možných strastí v příštích svých existencích zaviněných vlastním případným konáním, hledali spásu v askesi, jejíž zvláštnosti a výstřelky jsou jedinečné v dějinách světových. Všude byly zřízeny brahmanské školy, filosoficko-religiózní sekty, z nich jedna překonávala druhou rozsahem a výší sebetrýznění. Horlivost ta byla tak

mocnou, že nebylo ani zkoumáno, zda základ, na němž cesta k nebi byla stavěna, jest také správný, a zda předpoklady, na nichž výpočet nekonečnosti spočíval, jsou skutečné. Křečovitě dral se každý pouze vpřed, a nepředloženým postupem byly jen chyby zvětšovány.

Myšlenkový pochod duchovní Indie byl tehdáž takovýto: každý čin přinese neodvratně svůj důsledek, čin dobrý odměnu, čin špatný trest. Bohům přinesené oběti mají odměnou zrušení následků hříchů. Jestliže se pokračuje v oběti po odpykání hříchů, musí nastati jistý přebytek zásluh, který žádný bůh nemůže vzít, a pomocí jeho vymkne se člověk při nejmenším libovůli božské. Samotryznění bylo nejvyšší a neúčinnější obětí; pokračuje-li se v ní s patřičnou vytrvalostí a intenzitou, vzroste asketovi určitá částka suverenní moci, která ho stále více přibližuje bohům, činí ho stále více podobna bohům, ba přivede ho v stav, v němž bohy může donucovati. Mythologie vypráví o bratrském páru Sunda a Upasunda, kteří chtěli získati božské oblasti. Hrůzným sebetryzněním hledí donutiti božstva k tomu, a již již počíná se účinek moci jejich kajících dostavovati a říše nebeských tvorů se kolísá, když nesmírná přemíra jejich zásluh vlastní vinou přivedena v niveč. V nejvyšší nouzi vysílají bozi krásnou Tilotammu; to tam odříkání, láska vzplane v obou bratřích a v zuřivé zášti se navzájem potírají. Tak chápána byla v brahmanské Indii askese, vlastní vůlí podstoupená strast. Věřilo se, že v askesi obsažen jest žebřík vedoucí do oblasti nebeské a že vše záleží pouze na tom, kající činy prováděti v dostatečné míře a do náležité výše. Proto vyvinula se ona raffinovanost sebetryznění, na kterouž pohlíží Evropan s údivem a nepochopením.

Nedostatek historického smyslu, smyslu pro věci reální, jest význačným tahem indického charakteru. Ind žil vždy ve světě fantasie, který si utvořil a v němž bylo mu dobře. Byl velký v tom, že vždy znovu nové věci ze sebe produkoval bez schopnosti posouzení, je-li jejich východisko také správné. Tak povstaly skvělé vzdušné zámky, ony prapodivné zrůdnosti, při nichž schází však živý styk se zemí, s pozemským okolím. I asket Gotamo šel z počátku touto hlubokou, miliony předchůdců vyšlapanou cestou. I on pil z poháru askese, ba sestoupil zde do nejnižších hlubin, takže sám musil konečně prohlásiti: dále jíti nelze! Avšak mocným pohybem vyšvihuje se pojednou do výše, a jako potápěč, bez dechu, skoro udušen, s hlubin přináší skvělou perlu, učení o stezce středu, učení o pomíjení extrémů.

V buddhismu, v přesné jeho výstavbě spočívá něco zcela neindického, což platí zejména o učení pomíjení výstřelků. Něco podobného bylo v Indii neznámo; působilo jako náhlý přechod z moll do dur a příkrost